

BOŠTJAN MARKIČ

Kongresno srečanje politologov v Buenos Airesu

I

Na XV. politološkem kongresu v Buenos Airesu sem sodeloval na tako imenovanem »posebnem zasedanju« (special session) z naslovom Politične reforme v Vzhodni Evropi. Voditelj (convenor) takšnega posebnega zasedanja je bil profesor Czeslaw Mojsiewicz z univerze v Poznaniu, ki ga jugoslovanska politološka strokovna javnost dobro pozna kot (so)organizatorja rednih letnih jugoslovansko-poljskih politoloških srečanj.

Pripravil sem referat z naslovom Reforme političnega sistema Jugoslavije s posebnim pogledom na Slovenijo. Na zasedanju, ki ga je vodil profesor C. Mojsiewicz, sta z referati sodelovala tudi profesor August Pradetto (Freie Universität Berlin), in sicer o temi Preoblikovanje Vzhodne Evrope, mednarodno sodelovanje in nemška stališča, ter profesorica Ludmila Dziewiecka-Bokun z univerze v Wrocławu. Profesorica L. Dziewiecka-Bokun je pripravila referat z naslovom Od komunizma k demokraciji: poljska revolucija 1989 in njene posledice.

In kaj je bila bistvena vsebina mojega politološkega prispevka, ki sem ga predstavil zainteresiranim politologom, zbranim na »posebnem zasedanju« o Političnih reformah v Vzhodni Evropi? Uvodoma sem prikazal razvoj političnega sistema Jugoslavije v obdobju zadnjih dveh desetletij, njegove dileme, konfliktna položaja, v katerih se je razvijal, »normativni optimizem« sistema na eni in njegovo vsebinsko ter uresničevalsko podhranjenost na drugi strani. Vse to sem postavil v okvir odnosov med federacijo in republikami. Moja politološka razčlenitev se je posebej osredotočala na vprašanja uveljavitve strankarsko pluralističnega sistema v Jugoslaviji, na različne razsežnosti demokratičnosti znotraj posameznih jugoslovanskih republik in na razloge zloma in poloma samoupravnega sistema ter komunističnega monolitizma. Poseben poudarek pa sem dal reformi političnega sistema v Sloveniji. Pri tem sem izhajal iz politološke analize volilnega sistema in volilnega procesa v Sloveniji ter kratko nanizal njegove bistvene značilnosti. Nisem se izognil tudi problemu politične (volilne) kulture v Sloveniji in to postavil v primerjavo s položajem v Srbiji in na Hrvaškem. Moja analiza se je nadaljevala v politološko ocenjevanje dela slovenskega parlamenta in dejavnosti slovenskih političnih strank. Razčlenil sem – z institucionalnega in politično procesnega vidika – vprašanje samoodločbe slovenskega naroda ter možnosti, dileme in perspektive, ki jih realizacija tega načela odpira, tako z vidika notranjega organiziranja (slovenskega) političnega sistema kot tudi z vidika mednarodnih odnosov. Moja politološka razčlenitev je na koncu prispevka izzvenela v razmišljanje o procesih modernizacije in demokratizacije v Sloveniji in v razmišljanje o odbojnosti slovenskega političnega sistema do federalnih in konfederalnih povezav z nekdanjo Jugoslavijo.

Naj omenim, da je omenjeno zasedanje pritegnilo kar zgledno število kongresnih udeležencev. Posebej bi kazalo zapisati, da so se tega zasedanja udeležili tudi študentje politologi z univerze v Buenos Airesu, ki jih je organizator vabil na številna zasedanja, raziskovalne komiteje, posebne sekcije in druge razvejane oblike kongresa v Argentini. Razprava, ki se je razvila po mojem prispevku, je bila dovolj živahna. Tako me je lahko na eni strani opozorila, kje so bile vrzeli v mojem referatu, na drugi strani pa pokazala zanimanje za stanje političnega sistema v razpadajoči Jugoslaviji in v zvezi z rojevanjem slovenske države in njenega političnega sistema. Tako je profesor J. Wiatr razpravljal o možnostih preživetja političnega sistema Jugoslavije in o razlogih za zapoznelo reformo, tako političnega kot tudi ekonomskega sistema Jugoslavije. Profesorja Mojsiewicza je diskusijsko pritegnila problematika odnosov med federacijo in republikami v Jugoslaviji. Sovjetski politolog V. Smirnov je v razpravi izkazoval svoje zanimanje za bodočo mednarodno orientacijo novo nastajajoče slovenske države. Profesorja z univerze v Pragi pa je, kot sem razbral z njegove rahlo staromodno »slovanofilsko« obravnavane razprave, razžalostilo dejstvo, da je, kot je dejal »danes v Jugoslaviji toliko sredobežnih in tako malo sredotežnih sil«. Zanimalo ga je tudi, ali se Slovenija zaveda vseh političnih in ekonomskih posledic svojega državnega osamosvajanja. Politologa s Kitajske pa je zanimalo, kot je omenil, »vzrok poloma samoupravljanja v Jugoslaviji, saj ste v Jugoslaviji vrsto let tako močno doma in v svetu afirmirali samoupravljanje«. V razpravi po mojem referatu, v kateri so sodelovali še politologi iz ZDA, Nemčije, Avstrije, Italije ter študentka politologinja iz Buenos Airesa (žal si njihovih imen nisem zapisal, pa tudi njihova imenska predstavitev je bila opravljena precej ležerno in zamrmrajoče), se je razvila izmenjava mnenj, stališč in komentarjev še o naslednjih temah: vloga armade v Jugoslaviji, problem ekonomske suverenosti majhne države, kot je Slovenija, procesi privatizacije v Sloveniji, spoštovanje človekovih pravic v Sloveniji, neodvisnost sodstva, ali se Slovenija ne boji, da bo le ekonomski privesek Nemčije in Italije in kakšne posledice bo to imelo tudi na politični sistem Slovenije.

Profesor Pradetto iz Berlina je v svojem referatu členil položaj v Vzhodni Evropi, poudarjal nujnost mednarodnega sodelovanja in se še posebej ustavljal ob vlogi združene Nemčije, ki jo že odigrava v teh procesih. Njegove misli so vzele v precep tržno ekonomijo v novo etabliranih pokomunističnih družbah v Vzhodni Evropi. Posebej ga je v referatu vznemirjala odvisnost modernih družb, ne le od mednarodnega sodelovanja, ampak tudi od regionalnih integracij. Zavzemal se je za to, da bi bile pokomunistične družbe v Vzhodni Evropi deležne, kot je profesor Pradetto dobesedno dejal, strukturalne pomoči Zahoda, da bi se vzhodnoevropske posocialistične družbe lahko gospodarsko okrepile in postale postopoma združljive z zahodnimi ekonomijami. Kar pa se tiče združene Nemčije, je profesor Pradetto razvil in tudi v razpravi ponudil zanimivo tezo: Nemčija je bila »mikrokozmos« Evrope, ko je bila evropska celina še razdeljena in je to tudi sedaj, ko se celina poizkuša združevati. Pradetto je sodil, da bi kazalo gospodarsko moč Nemčije ter znanje, s katerim Nemčija razpolaga, izkoristiti za obnovo Vzhodne Evrope in za integracijo Evrope kot celote. Tako iz njegovega referata kot tudi iz izvajanj v razpravi sem razbral, da se Pradetto zaveda vseh ekonomskih, političnih in tudi kulturnih posledic, ki iz takšne vloge združene Nemčije izvirajo za vso Evropo in še zlasti za njen osrednji in vzhodni del.

Profesorica Ludmila Dziewicka-Bokun je svoj prispevek zelo ambiciozno in morda celo preveč vseobsežno nasloвила Poljska revolucija 1989 in njene posledice, čeprav se mi zdi, da relativno zamejena vsebina referata takšnega naslova ni

opravičevala. V svoji politološki analizi je poljska profesorica govorila o razlogih pravega »kolapsa« poljskega komunističnega režima in o procesu nastajanja nove poljske pluralistične politične strukture. V referat je vpletala tudi psihološko-politične primesi in govorila o Poljski kot o deželi naraščajočih družbenih frustracij ter o izrazitem padanju zaupanja v politične institucije. Mojo pozornost v nastopu poljske referentke je vzbudilo tudi njeno politološko razglabljanje o rastočem številu majhnih političnih strank na Poljskem, ki po njeni presoji v prvi vrsti predstavljajo politične ambicije posameznih poljskih političnih liderjev in relativno ozkega kroga volilnega telesa. Poljakinja je avditorij prepričevala tudi o »anarhično obrambnem obnašanju državljanov v sodobni poljski družbi, o nekakšnem pasivnem pričakovanju, kaj se bo zgodilo v poljski družbi« (wait and see policy). Referentka je bila tudi dovolj kritična do tistega pojava v poljski družbi, ki ga je označila kot »nerazvitost infrastrukture poljskega političnega sistema« in trdila, da so na Poljskem še vedno nerazviti pogodbeni institucionalni mehanizmi ter da je ekonomski interes poljske družbe v poljskem parlamentu slabo predstavljen. Njen referat se je na koncu iztekel v kritično analizo volilne kampanje Lecha Walense.

Delo našega zasedanja Politične reforme v Vzhodni Evropi bi lahko globalno ocenil kot pozitivno, čeprav se je v nekaterih nastopih in referatih mešala politološko analitična zgolj z informativno ravnijo. Slabost bi videl predvsem v tem, da se v naši razpravljalski skupini ni pojavil referat, ki bi obravnaval politične reforme v Sovjetski zvezi. O Sovjetski zvezi in njenem političnem sistemu so razpravljali v nekaterih drugih sekcijah in raziskovalnih komitejih. Rečeno splošno, pa menim, da so sovjetski politologi prišli na politološki kongres v Buenos Airesu slabše pripravljene in z manjšimi ambicijami kot na prejšnji politološki kongres v Washingtonu.

Poleg tega, da sem sodeloval na zasedanju na temo Politične reforme v Vzhodni Evropi s svojim referatom, sem aktivno deloval tudi v skupinah, ki so obravnavale delovanje političnih strank ter volilne sisteme in procese. Tu sem razgrnil nekatere rezultate javnomnenjske raziskave iz raziskave Slovensko javno mnenje, ki se nanašajo na vrednotenje volilnega procesa v Sloveniji in na odnos Slovencev do političnih strank v slovenskem političnem prostoru. V teh skupinah so me politoško posebej pritegnili nastopi tistih politologov, ki so govorili o političnih liderjih in o politični karizmi, saj sem ob tem lahko politološko povezovalno razmišljal o razmerah v Jugoslaviji.

II

Glavna tema XV. svetovnega kongresa IPSA (International Political Science Assotiation – Mednarodnega združenja za politične vede) v Buenos Airesu v juliju 1991 je bila Center in periferija v sodobni politiki: medsebojna odvisnost in asimetrija moči. Poleg te glavne teme so bile »podteme« kongresa še: politična teorija, politični procesi in politične institucije, policy študije ter mednarodni odnosi. Seveda se je kongres odvijal tudi v zelo številnih raziskovalnih komitejih, ki so med drugim obravnavali: politično vzgojo, kulturni pluralizem, oborožene sile, prehod k demokratičnim sistemom, federalizem, razčlenjevanje javnega mnenja, problem predstavnštva in volilni sistem. V posebnih študijskih skupinah pa so bile na politološki tapeti naslednje teme: politična moč, teorija države, religija in politika, problemi demokracije. Na posebnih zasedanjih pa je kongres obravnaval pravno državo, vlogo strank, problem politične identitete, državno blaginjo, problem lobijev in skupin pristiska.

Glavna tema XV. svetovnega kongresa politologov v Buenos Airesu Center in periferija je vsekakor prevladovala v plenarnem zasedanju našega kongresa. Temeljna ihodišča za to temo je postavil francoski politolog Jean Leca, ki smo ga udeleženci politološkega svetovnega kongresa leta 1985 v Parizu že tudi imeli priložnost poslušati. Jean Leca je razlagal ekonomske in politične posledice premikov na črti center-periferija, in to tako z vidika nacionalnih in tudi transnacionalnih ekonomij. J. Leca je razvijal misel, da gre svetovni trend demokratizacije z roko v roki tudi z avtoritarnimi vzorci v imenu nekakšne ekonomske racionalnosti. Drugi paradoks, ki ga je J. Leca politološko in filozofsko členil, pa je po njegovi sodbi svojevrstna dvojnost sodobnega sveta: ekonomska in politična razpršitev na eni strani in integracija na drugi strani. Svet, v katerem živimo, je spremenljiv, je politično in ekonomsko izrazito strukturiran svet, z zelo menjajočimi se odnosi politične moči; danes so v svetu zelo različni centri in zelo različne periferije.

Razprava na plenarnem zasedanju kongresa o temi Center in periferija je pritegnila nekaj znanih imen svetovne politologije. Med njimi je, vsaj name, s svojim poglobljenim politološkim razmišljanjem napravil najmočnejši vtis profesor Samuel Eisenstadt z univerze v Jeruzalemu. Nekoliko preveč teatsko nastopajoči, a govorniško učinkoviti Candido Mendes, profeso iz Univerze v Rio de Janeiro ter politološko relativno blede V. Smirnov, politolog iz Sovjetske zveze, se mu po teoretični politološki strani nista uspela zelo približati. S. Eisenstadt je govoril o nujnosti pojmovanja izrazite dinamičnosti na črti center-periferija. Ključ za razumevanje odnosov na črti center-periferija je v uveljavljanju dinamičnih sprememb v svetu, zlasti še v mednarodnih odnosih. Danes se srečujemo s pojavi, ko se tudi periferije prelivajo v centre in ko se centri preoblikujejo. Srečujemo se tudi s pojavom, ko nukleus novih centrov postaja tudi periferija. Vključevanje »outsiderjev« v center bo svetovni pojav, ki ga kaže skrbno politološko, sociološko in ekonomsko analizirati. Profesor Eisenstadt je posegel tudi k zgledom: nekateri narodi, ki so bili v velikih, tudi sodobnih »imperijah« na periferiji, hočejo biti sami »svoj center«. Na težnje po novih centrih ni treba odgovarjati s floskulo, češ da gre le za separatizem. Center ni statičen pojav in zgodovine človeštva ni mogoče razvijati brez stalne rekonstrukcije centrov, je bila ena izmed osrednjih misli profesorjevega referata. Protesti proti starim centrom so legitimni in kažejo na politično ambicioznost periferij, česar ni mogoče slabšalno presojsati. S. Eisenstadt je razmišljal tudi o tem, zakaj je v svetu danes težnja k razpršitvi centrov in zakaj se bodo bivši centri oblikovali v več »podcentrov«. Centri bodo dobili tudi nove pristojnosti, drugačne od tistih, ki so jih imeli doslej.

Profesor V. Smirnov iz Sovjetske zveze je po moji oceni problem odnosov med centrom in periferijo premalo politološko poglobljeno izpeljal na ravni sovjetskega političnega sistema, čeprav bi politološka analiza sovjetskih razmer naravnost klicala po tovrstni tehtni analizi. V svoji politološki analizi je bil zelo previden. Samo v obrobnih delih svojega prispevka je govoril o tem, da »avtonomija subjektov lahko nadomesti preveč togo centraliziran sistem v Sovjetski zvezi in uveljavi (sicer krhko) demokracijo. Moja strokovna zamera, morda v prvi vrsti organizatorjem kongresa in nato seveda tudi izvajalcem, bi bila v tem, da se politološko pomembna tema center-periferija ni »prizemljila« na konkretne pojavne oblike: odnos večinski narod in drugi narodi, ekonomske razsežnosti odnosa centra in periferije, kulturne razsežnosti, razpad velikih političnih sistemov, kot npr. Sovjetske zveze in po svoje, čeprav v miniaturi obliki, tudi Jugo-

slavije. Videti je, da sta se te slabosti zavedala tudi J. Leca in Guillero O'Donell. Vsaj tako sem razbral iz njunega intervjuja uglednemu časopisu iz Buenos Airesa La Nacion, ki je bil objavljen 24. julija 1991 pod značilnim naslovom Politika kot znanost, ne kot umetnost.

Mojo politološko radovednost na kongresu v Argentini je vzbudilo tudi plenarno zasedanje na temo Demokratična teorija danes – empirični in teoretični problemi. Na tem zasedanju je bil po mojem mnenju osrednja politološka osebnost nemški politolog Claus Offe. Sodelovali pa so še profesor Francesco Kjellberg z univerze v Oslu, Carole Pateman, profesorica iz Los Angelesa, ter Jerzy Wiatr, profesor iz univerze v Varšavi. Claus Offe, tudi v slovenščino prevedeni nemški politolog, je govoril o problemih politične modernizacije in o počasnem prehajanju pokomunističnih sistemov v »nove sisteme«. V tem pogledu ni bil pretirano optimističen in je opozoril na Pandorino skrinjo paradoksov: skromno se uveljavljajoče gospodarstvo, nesposobnost novo ustanovljenih političnih strank, blede uveljavljanje pravne države. C. Offe je poseben poudarek dal spoštovanju človekovih pravic in tudi pravici do participacije: odrivanje državljanov od političnih vlog in sektaška selektivnost pri tem, kdo je pripuščen v »politično igro«, usodno mrtviči sodobne demokracije. Profesorica Carole Pateman, na kongresu v Buenos Airesu izvoljena nova predsednica izvršnega odbora IPSA, je v referatu z obetajočim naslovom Politična znanost, javnost in zasebnost kot moto svojih razmišljanj ponovila za Tocquevilloom izraženo misel, da je nova politična znanost potrebna za novi svet. Žal pa me je v glavnem razočarala. Iz njenega referata operacionalizacija omenjene misli ni prišla do polnega izraza. Naš stari znanec J. Wiatr pa je referiral o temi Politična znanost in perspektive novih demokracij. Govoril je o »velikih valovih«, ki rušijo avtoritarne režime v Vzhodni Evropi, Afriki in Latinski Ameriki. Politološko se je poglobljal v naravo starih režimov in poudaril, da je bilo tudi teoretično ogroditve »ancien regime« v Vzhodni Evropi hitro izničeno. Vendar moram reči, da je bil Wiatr v svojih politoloških opredelitvah zadržan: problem prehoda v pokomunistično družbo v Vzhodni Evropi je poln nevarnosti. J. Wiatr je analiziral naslednje nevarnosti: gospodarska nestabilnost, etnični konflikti, politična nestabilnost in težnje k politični avtoritarnosti. V razmerah stalnih političnih in ekonomskih stresov čakajo Vzhodno Evropo po Wiatrovih besedah in napovedih številne ekonomske in politične težave.

III

Udeležba na kongresu v Buenos Airesu je omogočila vsaj delno seznanjenje tudi s stanjem političnih ved v Argentini. Prva in po presoji argentinskih politoloških kolegov najpomembnejša začetna sistematizacija političnega razmišljanja v Argentini sega v daljnje leto 1910, ko je bila ustanovljena Revista Argentina de Ciencias Politicas. Revija je vsebovala teoretične in tudi empirične politološke raziskave. Institucionalni in akademski odsev, ki je nakazoval ločitev med političnimi vedami in drugimi disciplinami (predvsem pravom in filozofijo), je bil oblikovanje posebnega Oddelka za politične vede in mednarodne odnose pri univerzi v Rosariu v letu 1929. Pri razvoju političnih ved v Argentini argentinski politologi, zlasti še M. C. Guinazu in M. A. Utierez, poudarjata vlogo znanstvene sociologije. Znanstvena sociologija (dobesedno tako avtorja sociologijo označujeta) je imela velik vpliv na nastajanje političnih ved, čeprav je državni udar leta 1976 močno ogrozil razvoj družbenih ved v Argentini nasploh in seveda še posebej razvoj političnih ved. Z volitvami v letu 1983 pa se je pričel v Argentini nov krog razvoja političnih ved. Nekateri argentinski politologi, to je bilo sicer seveda težko

preveriti, so poudarjali zlasti še pomen vloge predsednika Raula Alfonzina, ki naj bi pokazal velik interes za razvoj družboslovja. Politične vede so bile vključene v Fakulteto za družbene znanosti v Buenos Airesu, ki vključujejo tudi sociologijo, socialno delo, družbeno komuniciranje in delovna razmerja. Prejšnji Inštitut za sociologijo pa se je preoblikoval v Raziskovalni inštitut za družbene vede. Raziskovalno se ta inštitut ukvarja zlasti z naslednjimi temami: politična modernizacija, politična kultura in tradicija, človekove pravice, kriza legitimnosti, problemi političnega predstavnštva. To sta posebej predstavila omenjena avtorja v prispevku Politične vede v Argentini: od negotovosti k prehodu. Seveda pa obstoji v Argentini še vrsta tako imenovanih neodvisnih raziskovalnih centrov, med katerimi so zlasti uveljavljeni Instituto de Tello, Centro de Investigaciones en Ciencias Sociales ter Instituto de Desarrollo Economico e Sociale.

ANTON BEBLER

O naši udeležbi na kongresu IPSA v Buenos Airesu

Ko so pred tremi leti na svetovnem kongresu IPSA v Washingtonu razpravljali, kje bo naslednji kongres, so naposled popustili pred vztrajnimi ponodbami in obljubami argentinskega Združenja za politične vede. Za tem pritiskom je zanesljivo stala argentinska vlada tedanjega predsednika Alphonsina, prvega izvoljenega civilnega predsednika Republike Argentine po padcu vojaške diktature. Eden od argumentov za sprejetje kandidature Buenos Airesa je bil, da IPSA s tem moralno podpre proces demokratizacije v Latinski Ameriki. Vztrajnost Argentinec je izvirala poleg tega iz njihovega tradicionalnega tekmovanja z dosti večjim in gospodarsko močnejšim Brazilom (kjer je potekal kongres leta 1985). Argentinsko združenje je IPSI zanesljivo ponudilo tudi denar. Koliko in ali ga je naposled tudi res izplačalo, je ostalo do danes poslovna skrivnost. Ne izključujem možnosti, da so Argentinci IPSO vsaj delno potegnili za nos. Povod za to bi lahko bil neizvolitev njihovega predstavnika za predsednika svetovnega združenja. Vodstvo IPSE se je vse do zadnjega balo novega vojaškega prevrata v Argentini. Za ta primer je bil v rezervi Hamburg. Toda izšlo se je in svetovna družčina politologov se je prvič zbrala v prestolnici Argentine.

Te posameznosti omenjam zato, ker sem si pred sedmimi, osmimi leti prizadeval, da bi bil svetovni kongres IPSE leta 1991 v Cankarjevem domu. Bili smo na dobri poti, saj sta našo neformalno predkandidaturo odprla tedanji predsednik IPSA prof. von Beyme in vplivna skupina članov izvršilnega odbora. Toda do uradnega kandidiranja nikoli ni prišlo. Nisem mogel ponuditi ali zagotoviti obljube glede denarja (za približno 75.000 USD je šlo), nikoli nismo dobili v teh zadevah nujne podpore Jugoslovanske zveze društev za politične vede, pa tudi zadostne podpore v Sloveniji nisem dobil. Takoj, ko so slišali za moja prizadevanja, so začeli nevoščljivi srbski kolegi kampanjo, da kongres pripeljejo v Kongresni center Sava. Naposled nista kongresa dobila ne Ljubljana (kjer imamo nedvomno boljše